

DESETLJEĆE KOSTIJU I ZGLOBOVA: 2010. – 2020. – GLOBALNI SAVEZ ZA MIŠIĆNO-KOŠTANO ZDRAVLJE

Aktivnosti u 2016. godini

Desetljeće kostiju i zglobova 2010. – 2020. – Globalni savez za mišićno-koštano zdravlje bilo je i 2016. uključeno u brojne stručne aktivnosti, kao i one usmjerene na bolesnike i na opće pučanstvo.

Članovi Katedre za fizikalnu i rehabilitacijsku medicinu Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Splitu organizirali su i održali 1. i 2. listopada 2016. poslijediplomski tečaj I. kategorije pod nazivom „Ortotska potpora rehabilitaciji osteoartritisisa i ozljeda koljena i stopala” koji je Hrvatska liječnička komora ocijenila maksimalnim brojem bodova za licenciranje predavačima i slušačima. Tečaj je organiziran i uz potporu Hrvatskog društva za fizikalnu i rehabilitacijsku medicinu HLZ-a i HNO-a Desetljeća kostiju i zglobova 2010. – 2020. – Globalnog saveza za mišićno-koštano zdravlje „Potičimo kretanje”. Bio je usmjeren na funkcionalna pomagala – ortoze, koje su sastavni dio svih rehabilitacijskih protokola, u procesu liječenja i rehabilitacije bolesnika s osteoartritisom (OA) koljena i nožnog zgloba-stopala te stanja nakon njihove traume. Ortotika je uobičajeni dio rehabilitacijske aktivnosti u procesu liječenja i rehabilitacije, a protetičari su sastavni dio širega rehabilitacijskog tima. Iako općeprihvaćena i etablirana u svim smjernicama (OARSI, EULAR, NICE) liječenja i rehabilitacije ovakvih bolesnika, rijetke su edukacije iz ovog područja, a još rjeđe prigode kada se mogu vidjeti najmodernije i tehnološki najnovije ortoze, koje se u svijetu rabe u procesu liječenja OA i posttraumatskih stanja koljena i stopala (gležnja). Zahvaljujući višegodišnjoj dobroj suradnji s renomiranim tvrtkom Bauerfeind Hrvatska, osigurano je predstavljanje pomagala jednog od vodećih i najrenomiranijih proizvođača ortoza u svijetu – Össura (islandska kompanija

sa sjedištem u Reykjaviku, koja se bavi razvojem, proizvodnjom i prodajom najsuvremenijih ortopedskih-funkcionalnih pomagala). Usredotočivši se ovaj put na pomagala za koljeno, gležanj i stopalo, tijekom tečaja ponuđene su brojne informacije o anatomiji, funkciji, patologiji, dijagnostici, kliničkoj slici te liječenju i rehabilitaciji dvaju zglobova, u kojih je čest OA i koji su izloženi posttraumatskim promjenama. Predavači na tečaju bili su brojni nastavnici Medicinskog fakulteta i Odjela zdravstvenih studija (OZS) Splitskog sveučilišta te Kineziološkog fakulteta iz Splita. Tijekom tečaja polaznici su imali priliku i aktivno sudjelovati te izravno aplicirati najnovije Össurove ortoze za koljeno i gležanj. Takav način upoznavanja s pomagalima najsuvremeniji je i najkorisniji, jer omogućuje praktičnu primjenu i upoznavanje sa svim mogućnostima koje takva pomagala nude bolesnicima.

Predavanja i praktični dio održalo je 10 nastavnika Splitskog sveučilišta uz dva strana predavača i demonstratora, a u nazočnosti 60 polaznika tečaja (ortopeda, radiologa, anesteziologa, reumatologa i fizijataru, ali i fizioterapeuta), koji su i ovaj put došli s raznih strana Hrvatske (Dubrovnik, Metković, Jelsa, Omiš, Trogir, Knin, Biograd, Vela Luka, Šibenik, Zadar, Rab, Zagreb, Split) i s velikim zanimanjem sudjelovali u tečaju. Zanimljivost tema i njihovo svakodnevno pojavljivanje u rutinskom radu razlog su velikog interesa iako je broj polaznika-sudionika bio ograničen zbog praktičnog rada i vježbi.

Radiološki aspekt fokusiranih kliničkih tema tumačio je prof. dr. sc. Igor Barišić, a na kraju je prof. dr. sc. Jelena Paušić, sa splitskoga Kineziološkog fakulteta, demonstrirala mogućnosti uporabe Optogaita – uređaja za analizu hoda u

svakodnevnoj kliničkoj praksi. Paul Embrechts i Irene Rodriguez-Mortimer iz Össurove akademije održali su nekoliko zapaženih predavanja te su vodili praktični dio tečaja, uz naše fizioterapeute. Domaćini i organizatori tečaja, članovi Katedre za fizikalnu i rehabilitacijsku medicinu Medicinskog fakulteta u Splitu i OZS-a, koji su se istaknuli kvalitetnim i korisnim predavanjima te radom u praktičnom segmentu upoznavanja sudionika s ultrazvučnim dijagnostičkim aparatom bili su: doc. dr. sc. Jure Aljinović, Boris Bećir, dr. med., doc. dr. sc. Ana Poljičanin, mr. sc. Asja Tukić i prof. dr. sc. Tonko Vlask.

Dana 12. listopada 2016. godine u Klubu književnika u Zagrebu obilježen je Svjetski dan artritisa simpozijem „Spremni za život, spremni za rad” pod visokim pokroviteljstvom predsjednice Republike Hrvatske gđe Kolinde Grabar-Kitarović, a svojom su ga prisutnošću uveličali predstavnici Ministarstva rada i mirovinskoga sustava, Gradskog ureda za zdravstvo, Koalicije u zdravstvu, brojnih udruga te predstavnici medija. Mišićno-koštane bolesti (MKB) jedan su od glavnih uzroka kronične radne nesposobnosti u cijelom svijetu i vodeći uzrok izgubljenih radnih dana u EU-u. S obzirom na to da je prošle godine osnovana Nacionalna koalicija „Spreman za rad Hrvatska” (*Fit for Work Hrvatska*) koja je dio *Fit for Work Europe* te da je u rujnu 2016. godine Svjetska zdravstvena organizacija u akcijskom planu istaknula MKB kao najveći uzrok invalidnosti u Europi i jedan od vodećih uzroka nezaposlenosti i gubitka neovisnosti (što je posebice izraženo u bolesnika starije životne dobi), liječnice iz triju hrvatskih institucija odlučile su govoriti o važnosti potrebe za međusobnom suradnjom radi prevencije, rane dijagnoze i pravodob-

nog, adekvatnog liječenja i skrbi za bolesnika.

Na početku okupljene je pozdravila prof. dr. sc. Jadranka Morović-Vergles, dr. med., predstojnica Klinike za unutarnje bolesti i pročelnica Zavoda za kliničku imunologiju i reumatologiju KB-a Dubrava te koordinatorica HNO-a Desetljeća kostiju i zglobova 2010. – 2020. – Globalnog saveza za mišićno-koštano zdravlje i predstavila projekt *Fit for Work Europe*. Prvi predavač bila je Željka Martinović, dr. med., načelnica Samostalnog sektora za reviziju i nadzor medicinskog vještačenja Ministarstva rada i mirovinskoga sustava, koja je istaknula važnost očuvanja radne sposobnosti osoba s artritisom kao jedan od ključnih čimbenika u zadržavanju samostalnosti i podizanju samopouzdanja bolesnika. Iznijela je podatak da 20 – 30% bolesnika s reumatoidnim artritisom postane trajno radno nesposobno tijekom prve 2 – 3 godine od početka bolesti, što upućuje na to da je posebice važno rano prepoznati i ciljano, adekvatno liječiti bolesnike. Poseban naglasak dan je potrebi za suradnjom među različitim institucijama i sustavima, koja bi putem zajedničke platforme uključivala liječnike, zdravstveno osiguranje, poslodavce, centre za profesionalnu rehabilitaciju i vještace u ocjeni radne sposobnosti.

Zadržavanje radne sposobnosti kod bolesnika s reumatoidnim artritisom važno je socijalno, ekonomsko i političko pitanje koje zahtijeva pažnju što većeg broja liječnika i informiranost javnosti, uz što bolje i što ranije liječenje bolesti. Zajedničkim pristupom trebamo nastojati prevenirati gubitak radne sposobnosti kod oboljelih, motivirati osobe sa smanjenom radnom sposobnošću te im omogućiti povratak na tržište rada, pritom pomažući poslodavcima u prilagodbi radnog mjesta, a sve radi zapošljavanja osoba sa smanjenom radnom sposobnošću i očuvanja kvalitete života osoba s artritisom, rekla je Željka Martinović, dr. med.

Nakon toga je univ. mag. medicinske rada i sporta Srebrenka Mesić, dr. med., ovlaštena doktorica-kontrolorka Regionalnog ureda Zagreb HZZO-a istaknula da su mišićno-koštane bolesti (MKB) pojedinačno najučestaliji uzrok privremene nesposobnosti za rad u Hrvatskoj, s udjelom od 23% od ukupnog broja uzroka. Navela je zanimljiv podatak da u područjima u kojima su MKB uzrok iznadprosječnog broja dana privremene nesposobnosti za rad po pojedinom slučaju prednjače manje sredine, poput Čakovca, Virovitice, Koprivnice i Gospića. Takvi rezultati mogu upućivati na to da je, osim u najvećim hrvatskim gradovima, potrebno osigurati i dovoljan broj specijalista reumatologa u svim područjima Hrvatske.

MKB su problem koji utječe na kvalitetu života i rada velikog broja naših sugrađana. Rješavanju ovoga javnozdravstvenog problema treba posvetiti veću količinu pozornosti i truda u podizanju svijesti o problemima vezanim uz radnu sposobnost, kao i u prilagodbi i organizaciji uvjeta radnog mjesta, kako bismo u budućnosti ipak mogli isticati malo pozitivnije podatke od ovih koji su danas prezentirani, izjavila je dr. Mesić.

Naposlijetku, prof. dr. sc. Jadranka Morović-Vergles dodatno je naglasila problem nedostatnog broja reumatologa u RH, zbog čega bolesnici nerijetko dulje čekaju na prvi pregled. Radi premošćivanja i rješavanja nedostatnog broja reumatologa predstavljen je program „Suradnja obiteljskog liječnika i reumatologa”, kratko nazvan e-konzultacija. Njime se osigurava bolja suradnja obiteljskog liječnika i reumatologa putem web-aplikacije (strukturiranih upitnika za RA i SpA). To liječnicima obiteljske medicine omogućuje e-konzultaciju s reumatologom i prvi reumatološki pregled bolesnika u Dnevnoj bolnici Zavoda u roku od 2 do 4 tjedna.

Svjesni smo da samo zajedničkim djelovanjem svih društvenih subjekata i promicanjem spoznaje o važnosti, značenju i utjecaju MKB na pojedinca i ukupno društvo te

podizanjem svijesti o neprocjenjivoj važnosti rane dijagnoze i pravodobnog liječenja odnosno prevencije gdje je to moguće, možemo utjecati na očuvanje funkcijskog zdravlja, radne sposobnosti i produktivnosti, što u konačnici pridonosi boljoj kvaliteti života oboljelih, zaključila je prof. Morović-Vergles.

Istog dana u Tribini grada Zagreba na Kaptolu u organizaciji Društva reumatičara za djecu i odrasle Zagreb (predsjednica: prim. mr. sc. dr. Ksenija Berdnik-Gortan) održana su predavanja za pučanstvo. Dr. sc. Joško Mitrović govorio je o Desetljeću kostiju i zglobova od osnutka do danas, potom je Vesna Budišin, dr. med., održala predavanje o bolesti šaka. Damir Starčević, dr. med., u svojem je izlaganju upoznao slušateljstvo s ozljedama i bolestima šake i ručnog zgloba te s mogućnostima kirurškog liječenja. Na kraju su Saša Čabraja, bacc. physioth. i Ivan Budimir, univ. bacc. nutr., govorili o fizioterapijskim postupcima u bolestima šaka, odnosno o vitaminima K₂ i D₃ u borbi protiv osteoporoze. Skup je bio izvrsno posjećen i nakon predavanja prisutni su postavljali pitanja predavačima o ovim zanimljivim temama.

Dana 13. listopada 2016. godine u Zagrebu je u organizaciji Hrvatskoga vertebrološkog društva Hrvatskoga liječničkog zbora u suradnji s Klinikom za reumatologiju, fizikalnu medicinu i rehabilitaciju i Klinikom za neurokirurgiju KBC-a Sestre milosrdnice održan simpozij „Stenoza spinalnog kanala lumbalne regije” u povodu obilježavanja Svjetskog dana kralježnice. Radi se o 13-godišnjem simpoziju koji se održava od samog početka obilježavanja Svjetskog dana kralježnice u Hrvatskoj, odmah nakon formiranja Hrvatskoga nacionalnog odbora Desetljeća kostiju i zglobova (2004. god.), međunarodne inicijative koja u novom desetljeću nosi naziv „Desetljeće kostiju i zglobova 2010. – 2020. – Globalni savez za mišićno-koštano zdravlje”. Skup je održan u Velikoj dvorani palače i pod pokroviteljstvom Hrvatske

akademije znanosti i umjetnosti (Razred za medicinske znanosti). Voditelji simpozija bili su prof. dr. sc. Simeon Grazio, koji je gotovo od početka na čelu ovih simpozija (predsjednik Hrvatskoga vertebralnog društva) i prof. dr. sc. Boris Božić (prvi dopredsjednik Hrvatskoga vertebralnog društva). Nižom predavanju obuhvaćena je tema spinalne stenozе lumbalne regije, od funkcionalne anatomije, epidemiologije i etiopatogeneze te kliničke slike do mogućnosti suvremene dijagnostike, konzervativnog i kirurškog liječenja, kao i rehabilitacije tih bolesnika. Cilj simpozija bio je da se predstavljanjem novih spoznaja u dijagnostici i liječenju sudionici upozore i educiraju o ovom ne tako rijetkom, a potencijalno onesposobljavajućem entitetu.

Na otvaranju simpozija pozdravnu riječ prisutnima uputili su predsjednik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti akademik Zvonko Kusić te predsjednik Razreda medicinskih znanosti akademik Marko Pećina, koji već godinama prate i daju potporu ovim simpozijima, kao i dr. Ivan Radić, pomoćnik za kvalitetu ravnatelja KBC-a Sestre milosrdnice.

Prvo predavanje održala je prof. dr. sc. Lovorka Grgurević, predstojnica Zavoda za anatomiju Medicinskog fakulteta u Zagrebu, s temom funkcionalne i topografske anatomije lumbosakralnog dijela kralježnice. U svojem je predavanju prof. Grgurević upozorila na implikacije anatomskih specifičnosti tog dijela kralježnice na kliničku sliku i načine liječenja bolesnika s lumbalnom spinalnom stenozom, uključujući nove i nadolazeće mogućnosti liječenja. Prim. dr. sc. Frane Grubišić iz KBC-a Sestre milosrdnice govorio je o epidemiologiji i etiopatogenezi lumbalne spinalne stenozе. Lumbalna regija najčešće je mjesto nastanka stenozе spinalnog kanala, a njezini uzroci mogu biti različiti, od razvojnih poremećaja, upalnih reumatskih bolesti, tumora i traume, no najčešći su degenerativne promjene. Stoga je, s obzirom na starenje populacije, ste-

noza spinalnog kanala sve veći problem. Dr. sc. Marijana Lisak iz Klinike za neurologiju KBC-a Sestre milosrdnice umjesto prof. dr. sc. Vanje Bašić Kes, predstojnice Klinike, iznijela je kliničku sliku stenozе spinalnog kanala lumbalne regije. Bolesnici s centralnom lumbalnom spinalnom stenozom najčešće se prezentiraju neurogenim klaudikacijama, dok se oni s lateralnom ili foraminalnom stenozom prezentiraju kliničkom slikom radikulopatije. Upozorila je i na važnost diferencijalne dijagnoze prema patološkim stanjima koja se prezentiraju sličnim simptomima, poput okluzivne bolesti perifernih arterija nogu, artritisa kuka ili periferne polineuropatije. Dr. Rudolf Vukojević iz KBC-a Sestre milosrdnice (u koautorstvu s dr. sc. Matejem Mustapićem, doc. dr. sc. Igorom Borićem i doc. dr. sc. Dijanom Zadravec) govorio je o radiološkoj dijagnostici lumbalne stenozе. Navedeno je da je rendgenogram lumbosakralne kralježnice, zbog dostupnosti, najčešće prva metoda u obradi bolesnika sa stenozom spinalnog kanala, ali je vrlo ograničena u pružanju potrebnih dijagnostičkih informacija. CT je bolja metoda u analizi koštanih promjena, dok je detaljna procjena mekih tkiva najbolja MR-om, koji je, dakle, metoda izbora ako je stenozа uzrokovana patološkim promjenama na mekotkivnim strukturama. Stoga je nerijetko potrebno učiniti obje pretrage, CT i MR. Prof. dr. sc. Ivan Mikula iz Specijalne bolnice Sveta Katarina održao je predavanje o elektrofiziološkoj dijagnostici. U okviru toga najviše se rabi elektromioneurografija donjih ekstremiteta, koja znatno pomaže pri utvrđivanju promjena na strukturama perifernoga živčanog sustava. Može se provoditi s pomoću iglenih ili površinskih elektroda, a odabir pojedine tehnike ima i prednosti i nedostatke. Osim u inicijalnoj dijagnostičkoj obradi ova je pretraga prikladna i za praćenje bolesnikova stanja. Prof. dr. sc. Simeon Grazio, predstojnik Klinike za reumatologiju, fizikalnu medicinu i rehabili-

taciju KBC-a Sestre milosrdnice (u koautorstvu s dr. Vedranom Brničem) prikazao je mogućnosti konzervativnog liječenja, koje su za većinu bolesnika prva linija liječenja. Zbog nedostatka dobro oblikovanih studija nema specifičnih smjernica za konzervativno liječenje ovog stanja, već se izbor najčešće temelji na preporukama za liječenje kronične križbolje. Fizikalna terapija glavna je sastavnica konzervativnog liječenja, s naglaskom na Williamsove fleksijske vježbe. Među sustavno primijenjenim lijekovima najčešće se rabe nesteroidni anti-reumatici, a osim njih i opioidni analgetici te koanalgetici (npr. antidepressivi, antikonvulzivi). Prof. dr. sc. Boris Božić iz Klinike za neurokirurgiju KBC-a Sestre milosrdnice govorio je o kirurškom liječenju. Metode kirurškog liječenja mogu se podijeliti na: metode stražnje (direktne) dekompresije centralnog kanala ili neuralnih foramina, s fuzijom ili bez nje (ovisno o nestabilnosti). Tu su i metode koje povećavaju visinu intervertebralnog prostora i metode koje limitiraju ekstenziju upotrebom interspinalnih proširivača. Dr. sc. Darko Perović iz KB-a Dubrava predstavio je dekompresijske i stabilizacijske kirurške metode. Spinalna stenozа najčešći je razlog za operacijsko liječenje lumbalne kralježnice u dobi iznad 65 godina. Prikazani su kriteriji prema kojima se uz dekompresiju u kirurškom liječenju primjenjuje i stabilizacija te prednosti i nedostaci minimalno invazivne dekompresije i stabilizacije. Doc. dr. sc. Karlo Houra iz Specijalne bolnice Sveta Katarina održao je predavanje o intervencijskim minimalno invazivnim zahvatima. Od tih intervencija u liječenju spinalne stenozе najučinkovitijima su se pokazale epiduralne steroidne injekcije (ESI), za čiju se primjenu rabe četiri pristupa: interlaminarni medijalni, interlaminarni paramedijalni, transforaminalni i kaudalni. Transforaminalni i paramedijalni interlaminarni pristup pokazali su se najboljima. Učinak jednokratne primjene ESI varira od nekoliko

tjedana do nekoliko mjeseci, a kod ponavljanih ESI postoje dokazi o učinkovitosti i u periodu od nekoliko godina. Prim. dr. Tatjana Nikolić iz Klinike za reumatologiju, fizikalnu medicinu i rehabilitaciju KBC-a Sestre milosrdnice prikazala je mogućnosti rehabilitacije nakon kirurških zahvata učinjenih zbog stenoze u području lumbalne regije. U ranome postoperativnom razdoblju započinje se s vježbama disanja, izometričkim vježbama i prevencijom duboke venske tromboze. Bolesnik se vertikalizira uz lumbalnu ortoza, a prema potrebi i uz pomagalo. Izvode se vježbe za prevenciju paraforaminalnih adhezija. U kasnijoj fazi rehabilitacije, nakon cijeljenja tkiva, okvirno 6 tjedana nakon operacije, uvode se vježbe istezanja, stabiliziranja i snazjenja. U literaturi nema dovoljno radova koji evaluiraju preporučene rehabilitacijske programe. Nakon završetka predavanja uslijedila je zanimljiva rasprava u kojoj se kao najveći problem u postizanju uniformne kvalitete liječenja istaknulo nepostojanje definiranih smjernica i postupnika liječenja ovog stanja, na čemu treba poraditi. Dobra posjećenost simpozija i do posljednjeg mjesta ispunjena dvorana (131 registrirani sudionik) svjedoče o važnosti teme i zanimanju za stjecanje novih znanja i razmjenu iskustava, što je uz relevantne predavače i dobru organizaciju omogućilo uspješnost održanog simpozija.

U povodu obilježavanja Svjetskog dana artritisa dječje dobi dana 19. 10. 2016. u Multimedijskoj dvorani Kliničkoga bolničkog centra Sestre milosrdnice održan je simpozij „Sveobuhvatni pristup djeci oboljeloj od reumatskih bolesti“. Organizatori simpozija bili su Klinika za pedijatriju i Klinika za reumatologiju, fizikalnu medicinu i rehabilitaciju KBC-a Sestre milosrdnice, a u suradnji s Hrvatskim reumatološkim društvom HLZ-a i udrugom „Remisija“. Voditelj simpozija bio je prof. dr. sc. Miroslav Harjaček, predstojnik Klinike za pedijatriju. Predavači i teme bili su ovi: prof. dr. sc. Miroslav Harjaček,

dr. med. „Kako prepoznati i potvrditi reumatsku bolest u djece“, dr. sc. Lovro Lamot, dr. med. „Juvenilni idiopatski artritis (JIA): najčešća reumatska bolest u djece“, Darija Sudić, bacc. med. tech. i Boris Valjan, bacc. physioth. „Uloga medicinske sestre i fizioterapeuta u sveobuhvatnom pristupu djeci oboljeloj od reumatskih bolesti i njihovim obiteljima“, prim. Mandica Vidović, dr. med. i prim. dr. sc. Frane Grubišić, dr. med. „Tranzicija iz pedijatrijske skrbi u adultnu“, a posebno je bilo zapaženo izlaganje gđe Željke Anić, majke djevojčice oboljele od juvenilnog idiopatskog artritisa (JIA) „Perspektiva roditelja djeteta oboljelog od JIA“. Uz vrijednost ovakvog pristupa iz različitih perspektiva problematici reumatskih bolesti u djece na kraju skupa u organizaciji udruge „Remisija“ naša poznata književnica za djecu gđa Silvija Šesto darovala je djeci s reumatskim bolestima svoju knjigu „Palac sim, palac tam“ u kojoj se progovara o ovom problemu na način prilagođen djeci. Bio je to lijep način kojim je udruga „Remisija“ odlučila malim pacijentima uljepšati taj dan.

Još jedno obilježavanje Svjetskog dana artritisa kao dječje bolesti održano je isti dan, i to u Klinici za pedijatriju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu KBC-a Zagreb. Dio obilježavanja popratio je HRT u emisiji *Hrvatska uživo* u kojoj su o svojoj bolesti govorila djeca oboljela od artritisa, predsjednik udruge „Remisija“ gospodin Nenad Horvat, pomoćnik ravnatelja KBC-a Zagreb prim. dr. Milivoj Novak i voditeljica Referentnog centra za pedijatrijsku i adolescentnu reumatologiju Ministarstva zdravstva RH prof. dr. sc. Marija Jelušić-Dražić.

U Hrvatskoj se svake godine otkrije oko 400 djece novooboljele od neke reumatske bolesti. Najčešća reumatska bolest jest juvenilni idiopatski artritis koji se može pojaviti već u prvoj godini života. Prema riječima prof. dr. sc. Marije Jelušić-Dražić, glavni cilj liječenja djece

SLIKA 1. Knjižica za male bolesnike

oboljele od juvenilnog idiopatskog artritisa jest postići remisiju bolesti, što se može ostvariti prikladnim liječenjem, a to uključuje i primjenu bioloških lijekova. U liječenju i praćenju malih bolesnika sudjeluje multidisciplinarni tim stručnjaka uz nužnu suradnju roditelja. Način je to na koji se oboljeloj djeci omogućava da odrastu bez posljedica karakterističnih za ovu bolest.

U ime Uprave KBC-a Zagreb prim. dr. Milivoj Novak, pomoćnik ravnatelja za kvalitetu, ovom je prigodom izrazio zadovoljstvo situacijom u liječenju malih bolesnika koji boluju od ove bolesti, jer bez obzira na izrazito visoku cijenu biološke terapije, nijedno dijete ne čeka na liječenje.

Obilježavanje Svjetskog dana dječjeg artritisa bilo je popraćeno i stručnim predavanjem prof. dr. sc. Marije Jelušić-Dražić u Klinici za pedijatriju „Sistemske artritise i sindrom aktivacije makrofaga – novosti u kriterijima i liječenju“. Na kraju je u organizaciji udruge „Remisija“ i ovom prigodom malim bolesnicima s artritismom gđa Silvija Šesto darovala svoju knjigu „Palac sim, palac tam“.

Dana 21. listopada 2016. na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu održan je 21. simpozij o osteoporozi. Organizatori simpozija bili su Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatsko društvo za kalcificirana tkiva te HNO Društvo za kostiju i zglobova 2010. – 2020. – Globalni savez za mišićno-koštano zdravlje „Potičimo kreta-

nje". Kao i svake godine glavna tema simpozija bila je osteoporoza kao važan javnozdravstveni problem, a skup je otvorio akademik Slobodan Vukičević. Ove godine nastojala se navedena problematika sagledati s nekoliko strana na nekoliko različitih načina koji su dali potpuniju sliku i nove smjernice u rješavanju spomenutog problema. U dijagnostici osteoporoze poseban su osvrt dali prof. dr. Kristina Potočki i dr. sc. Marija Punda definirajući specifične radiološke metode kao zlatne standarde u dijagnostici osteoporoze. Prof. Potočki dala je pregled cijelog područja prikazujući široku paletu dijagnostičkih mogućnosti analize koštanog tkiva koji uključuju: UZ, DXA, QCT i HRQCT-analize uz naglasak da su kliničarima sve navedene metode dostupne te da bi se njima trebalo koristiti što više, posebice kod specifičnih i nejasnih slučajeva. Dr. sc. Marija Punda izložila je osnove denzitometrijskog snimanja, analize te ključne sastavnice povezane uz interpretaciju denzitometrijskih nalaza kao važne elemente u dijagnostici, terapiji i praćenju osteoporoze. Dr. sc. Ruđer Novak prikazao je osnove proteomske analize proteina u tkivima i biološkim tekućinama kao važne metode pri otkrivanju novih potencijalno važnih molekula u nastanku osteoporoze, dok je dr. sc. Igor Erjavec izložio učinak serotoninina na koštanu masu interesantnim prikazom novorazvijenih pretkliničkih modela. Budući da je jedan od važnih simptoma osteoporoze prijelom, prof. dr. sc. Lovorka Grgurević prikazala je novu

potencijalnu terapiju u liječenju koštanih prijeloma pod nazivom „Osteogrow” razvijenu u sklopu europskog projekta FP7 koja se nalazi u I. fazi kliničkih istraživanja. Važnost hrane u prevenciji osteoporoze na vrlo interesantan način približila je auditoriju doc. dr. Donatella Verbanac upozoravajući na neka farmakološka svojstva biološki aktivnih molekula – ključnih komponenata svakodnevne prehrane. Simpozij je dao velik doprinos navedenoj problematici otkrivajući neka nova područja, pitanja i rješenja koja bi mogla znatno unaprijediti kvalitetu života oboljelih. Na kraju se akademik Vukičević osvrnuo na izazove u otkrivanju novih lijekova od prošlosti do današnjeg dana upozoravajući na teškoće u razvoju novih pristupa te nove mogućnosti njihova održivog razvoja.

Dana 21. 10. 2016. u povodu Svjetskog dana traume Desetljeća kostiju i zglobova 2010. – 2020. – Globalnog saveza za mišićno-koštano zdravlje u multimedijskoj dvorani Kliničkoga bolničkog centra Sestre milosrdnice održan je simpozij „Osteoporotski prijelomi – dijagnostika, liječenje i rehabilitacija”. Organizatori simpozija bili su: Klinika za traumatologiju i Klinika za reumatologiju, fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Kliničkoga bolničkog centra Sestre milosrdnice u Zagrebu, u suradnji s Hrvatskim traumatološkim društvom, Hrvatskim vertebrološkim društvom Hrvatskoga liječničkog zbora i Zdravstvenim veleučilištem u Zagrebu. Voditelji simpozija bili su prof. dr. sc. Aljoša Matejčić i prof.

dr. sc. Simeon Grazio. Održana su ova predavanja: dr. sc. Marija Punda, dr. med. (Klinika za nuklearnu medicinu i onkologiju, KBC Sestre milosrdnice) „Denzitometrija – zlatni standard u dijagnostici osteoporoze”, Ivan Karlak, dr. med. (Klinika za traumatologiju KBC-a Sestre milosrdnice) „Prijelomi vrata bedrene kosti u starijoj životnoj dobi – koju vrstu endoproteze izabrati?”, prim. dr. sc. Srećko Sabalić, dr. med. (Klinika za traumatologiju KBC-a Sestre milosrdnice) „Osteoporotski prijelomi distalnog dijela nadlaktice”, dr. sc. Vide Bilić, dr. med. (Klinika za traumatologiju KBC-a Sestre milosrdnice) „Kirurško zbrinjavanje osteoporotskih prijeloma kralježnice”, Tomislav Vlahović, dr. med. (Klinika za traumatologiju KBC-a Sestre milosrdnice) „Prijelom distalnog dijela palčane kosti – prvi znak osteoporoze?”, prim. dr. sc. Tomislav Nemčić, dr. med. i prim. Tatjana Nikolić, dr. med. (Klinika za reumatologiju, fizikalnu medicinu i rehabilitaciju KBC-a Sestre milosrdnice) „Rehabilitacija nakon osteoporotskih prijeloma”, Iva Lončarić, dipl. physioth. (Zdravstveno veleučilište Zagreb) „Fizioterapijske intervencije u rehabilitaciji osteoporotskih prijeloma”. Predavanja su izazvala živu raspravu.

U okviru aktivnosti Desetljeća kostiju i zglobova održan je i XVIII. kongres Hrvatskoga reumatološkog društva, Solaris, 20. – 23. listopada 2016., o kojem se u ovom broju Reumatizma izvještava posebno.

JADRANKA MOROVIĆ-VERGLES
SIMEON GRAZIO

XVIII. KONGRES HRVATSKOGA REUMATOLOŠKOG DRUŠTVA

Solaris, 20.–23. listopada 2016.

U Šibeniku (Solaris) održan je od 20. do 23. listopada 2016. XVIII. kongres Hrvatskoga reumatološkog društva. Valja podsjetiti

da je prvi godišnji kongres Hrvatsko reumatološko društvo organiziralo iste godine kad je s praksom godišnjih kongresa počela i Eu-

ropska liga protiv reumatizma (EULAR). Dosadašnji predsjednici godišnjih kongresa bili su prof. dr. sc. Božidar Ćurković i prof. dr. sc.

Durđica Babić-Naglić, a ove je godine predsjednik Kongresa bio predsjednik Hrvatskoga reumatološkog društva prof. dr. sc. Branimir Anić. Kongres već tradicionalno prate i edukacijski tečaj medicinskih sestara i tehničara (27. edukacijski tečaj), ove godine obogaćen i 1. sastankom Hrvatske udruge zdravstvenih profesionalaca u reumatologiji i rehabilitaciji i EULAR-a te i ove godine sastankom Sekcije udruga bolesnika.

Po običaju, službeni dio Kongresa počeo je predavanjem u spomen na Dragu Čopa. Predavanje „Klasifikacija i dijagnoza aksijalnih spondiloartritisa – povijest, sadašnje stanje i perspektive” održao je prof. dr. sc. Simeon Grazio, predstojnik Klinike za reumatologiju, fizikalnu medicinu i rehabilitaciju KBC-a Sestre milosrdnice i voditelj Referentnog centra za spondiloartritis Ministarstva zdravstva RH. Prof. Grazio stavio je naglasak na nedoumice i kritike ASAS-ove klasifikacije spondiloartritisa, kao i na odgovore na kritike te potrebu što bolje edukacije pučanstva, bolesnika, liječnika i drugih medicinskih stručnjaka.

Kongres je imao dvije teme: bol u reumatologiji i reumatologija dječje dobi. Prva je tema odabrana jer je 2016. proglašena godinom boli u zglobovima, dok je druga tema bila prigoda ponajprije reumatolozima za odrasle da se upoznaju s problematikom i specifičnostima pedijatrijske reumatologije, s kojom dolaze u doticaj u tranzicijskim ambulancama.

Tema bol u reumatologiji (moderatori: prof. dr. sc. Jadranka Morović-Vergles i prof. dr. sc. Tonko Vlák) obrađena je sveobuhvatno, od epidemiologije do nefarmakološkog liječenja. Predavači i teme su bile: doc. dr. sc. Miroslav Mayer (KBC Zagreb) „Epidemiologija i značenje boli u reumatologiji”, dr. Melanie-Ivana Čulo i prof. dr. sc. Jadranka Morović-Vergles (KB Dubrava) „Etiologija i patogeneza boli u reumatskim bolestima”, doc. dr. sc. Višnja Prus i dr. Željka Kardum

(KBC Osijek) „Klinički entiteti i obilježja boli u bolesnika s reumatskim bolestima”, prof. dr. sc. Dušana Martinović-Kaliterna i dr. Ivona Božić (KBC Split) „Fibromialgija – je li to reumatska bolest?”, prof. dr. sc. Tea Schnurrer-Luke-Vrbanić (KBC Rijeka) „Evaluacija boli i lokalno farmakološko liječenje boli u bolesnika s reumatskim bolestima”, prof. dr. sc. Simeon Grazio i dr. Ines Doko (KBC Sestre milosrdnice) „Sustavno farmakološko liječenje boli u reumatskim bolestima”, doc. dr. sc. Ana Poljičanin i prof. dr. sc. Tonko Vlák (KBC Split) „Nefarmakološko liječenje boli u reumatskim bolestima”.

Uz suvremena saznanja, napose u patofiziologiji boli, najveća vrijednost sekcije bilo je poticanje reumatologa da još više razmišljaju o boli kao takvoj te da u pristupu bolesniku s reumatskom boli više pozornosti posvete njezinoj kvantifikaciji, a terapijski pristup što više personaliziraju.

Moderatori teme o pedijatrijskoj reumatologiji bili su dr. sc. Mandica Vidović i doc. dr. sc. Miroslav Mayer, a predavanjima iz te sekcije obuhvaćene su samo neke, ali vrlo zanimljive teme toga širokog područja. Predavači i teme su bile: prim. dr. Lana Tambić-Bukovac i dr. Marija Perica (Dječja bolnica Srebrnjak) „Juvenilni idiopatski artritis”, dr. sc. Lovro Lamot i prof. dr. sc. Miroslav Harjaček (KBC Sestre milosrdnice) „Juvenilni spondiloartritis”, doc. dr. sc. Alenka Gagro (Klinika za dječje bolesti, Zagreb) „Autoimunost i imunodeficijencije”, prof. dr. sc. Kristina Potočki i dr. Dubravko Bajramović (KBC Zagreb) „Osobitosti radioloških pretraga u dječjoj dobi”, prof. dr. sc. Tadej Avčin (UKC Ljubljana, Slovenija) „SLE u dječjoj dobi”, prof. dr. sc. Marija Jelušić-Dražić i dr. Marijan Frković (KBC Zagreb) „Vaskulitisi u dječjoj dobi”, prof. dr. sc. Ivan Malčić (KBC Zagreb) „Reumatologija u pedijatrijskoj kardiologiji od fetalnog razdoblja do odrasle dobi – uloga fetalne ehokardiografije”, dr. sc. Mandica Vidović

i doc. dr. sc. Miroslav Mayer (KBC Sestre milosrdnice, KBC Zagreb) „Važnost tranzicije u reumatološkoj skrbi”.

Od ukupno 45 sažetaka neki su odabrani za usmena priopćenja. Tri odabrana kratka usmena priopćenja o pedijatrijskoj reumatologiji u ime grupe autora izložili su dr. Marija Perica „Tranzicija u reumatologiji – naša iskustva”, dr. Marijan Frković „Sistemske eritemske lupus u djece – retrospektivna studija u Referentnom centru za pedijatrijsku i adolescentnu reumatologiju Klinike za pedijatriju, KBC Zagreb tijekom 25 godina” i dr. sc. Lovro Lamot „Metilacija PTPN12-gena mogla bi utjecati na razvoj juvenilnog spondiloartritisa i postati mjesto djelovanja novih terapijskih modaliteta”.

U slobodnim temama (moderatori: prof. dr. sc. Tea Schnurrer-Luke-Vrbanić i dr. sc. Joško Mitrović) izloženi su rezultati raznolikih i in- struktivnih istraživanja. Kratka priopćenja iznijeli su prof. dr. sc. Gordana Laškarin „Izražaj citotoksičnog posrednika granulizina u bolesnika s osteoartritisom”, dr. sc. Ana Gudelj Gračanin „Utječe li pušenje na aktivnost reumatoidnog artritisa?”, doc. dr. sc. Daniela Marasović Krstulović „Klinička obilježja bolesnika s HLA-B35-pozitivnim spondiloartritisom u Splitsko-dalmatinskoj županiji u razdoblju od 2005. do 2015. godine”, dr. Blerta Rexhepi „Seronegativni reumatoidni artritis: a case report”, prim. dr. sc. Frane Grubišić „Adalimumab u liječenju recidivirajućeg uveitisa u sklopu Behçetove bolesti – prikaz bolesnika”, dr. Andrei Petru Ghizdavescu (predstavljajući neautor) „Baricitinib, methotrexate, or baricitinib plus methotrexate in patients with early rheumatoid arthritis who had received limited/no treatment with disease-modifying anti-rheumatic drugs: Phase 3 trial results” i doc. dr. sc. Mislav Radić „Stopa ostanka na biološkoj terapiji u bolesnika s reumatoidnim artritisom – podaci iz Registra Zavoda za reumatologiju i kliničku imunologiju KBC-a Split”.

Sekcija mlade reumatologije (moderatori: dr. sc. Felina Anić i dr. Kate Borić) pokazala je da hrvatska reumatologija ima odličnu perspektivu. Priopćenja su iznijeli dr. Karla Ištuk „Prekid biološke terapije nakon postizanja kliničke remisije u bolesnika s juvenilnim idiopatskim artritismom – iskustva Referentnog centra za dječju i adolescentnu reumatologiju”, dr. Saša Sršen „Epidemiološke značajke bolesnika oboljelih od Henoch-Schoenleinove purpure liječenih u dva tercijarna centra u Hrvatskoj u desetogodišnjem razdoblju”, dr. Jelena Andrić „Uspješno liječenje digitalne ulceracije u bolesnice sa sistemskom sklerozom kombiniranom s primjenom intravenskog iloprostu i hiperbarične oksigenoterapije”, dr. Mirna Reihl „Prikaz bolesnice s intermetatarzalnim burzitisom kao očitovanjem reumatoidnog artritisa”, dr. Ines Doko „Apsces m. psoasa kod liječenja tocilizumabom i niskom dozom glukokortikoida – prikaz bolesnice s reumatoidnim artritismom” i dr. Ivana Erceg „Određivanje razine lijeka TNF- α -inhibitora i prisutnost protutijela na lijek u bolesnika s kroničnim reumatskim bolestima u Splitsko-dalmatinskoj županiji”. Posebno je bio zanimljiv obilazak postera (moderatori: prof. dr. sc. Bo-

židar Ćurković, prof. dr. sc. Jasminka Milas-Ahić i prof. dr. sc. Branimir Anić) s kratkom prezentacijom autora i uvijek živom raspravom.

Ovogodišnja tema sastanka Sekcije Udruga bolesnika na XVIII. godišnjem kongresu Hrvatskoga reumatološkog društva bila je „Bol u reumatskim i koštano-mišićnim bolestima”. Glavna ideja vodilja ovogodišnje Sekcije bila je da se svim sudionicima (osobito bolesnicima) približi kompleksan mehanizam koji dovodi do pojave boli, neke specifičnosti boli u koštano-mišićnim bolestima, kao i mogućnosti farmakološkog liječenja. Nakon pozdravne riječi prim. dr. sc. Frane Grubišića prvi dio rada Sekcije moderirali su prim. mr. sc. Zoja Gnjidić i gospodin Nenad Horvat. Predavači i teme bili su: doc. dr. Tatjana Kehler „Zašto upalne reumatološke bolesti bole?”, dr. sc. Dubravka Bobek „Farmakološko liječenje boli – ima li mjesta opioidofobiji?”, prim. mr. sc. Zoja Gnjidić „Kronična koštano-mišićna bol – simptom ili bolest?”, Jadranka Brozd, vft. „Bol kod sistemske skleroze”, dr. Marin Petrić „Bol u reumatskim bolestima”, gosp. Nenad Horvat „Volja kao mentalni sklop u borbi protiv boli kod reumatoidnog artritisa”, gosp. Antun Andreić „Zdravstvene dobrobiti Tai Chi

Chuana, Quigonga – istraživanja”, prim. dr. sc. Frane Grubišić u koautorstvu s dr. sc. Anom Gudelj Gračanin „Komunikacija bolesnik-reumatolog: temelj uspješnog liječenja”, dr. sc. Ana Gudelj Gračanin „Učinkovitost usmenog savjeta o prestanku pušenja”, prof. dr. Simeon Grazio „Liječenje bolesnika s reumatoidnim artritismom s fokusom na ishode liječenja bitne za bolesnika”.

Kao i prethodnih godina, održana je ultrazvučna radionica (moderatori: doc. dr. sc. Porin Perić, doc. dr. sc. Nadica Laktašić-Žerjavić, doc. dr. sc. Tatjana Kehler i doc. dr. sc. Miroslav Mayer). Valja napomenuti da Hrvatsko reumatološko društvo ima važnu ulogu u edukaciji kolega iz ultrazvuka mišićno-koštanog sustava, što je prepoznato i u europskim razmjerima.

Program Kongresa bio je obogaćen s nekoliko sponzoriranih simpozija uz aktualne i nadolazeće teme, a sudionici su bili počašćeni predavanjima svjetski priznatih stručnjaka prof. dr. sc. Xenofona Baraliakosa (Rheumazentrum Ruhrgebiet Herne, Ruhr – Sveučilište Bochum, Njemačka) i prof. dr. sc. Daniela Aletaha (Reumatološki odjel, Sveučilište u Beču).

HANA SKALA KAVANAGH
SIMEON GRAZIO

3rd NATIONAL KOSOVO RHEUMATOLOGY CONGRESS with international participation 2016 *Prishtina, November 3–4, 2016*

The 3rd national Kosovo rheumatology congress with international participation was held in the Emerald Hotel in Prishtina on November 3 and 4, 2016. The congress brought together 300 doctors from Kosovo, among them 40 rheumatologists and rheumatology residents. Out of the total number of 46 lecturers, 23 were from regional and European countries. Professor Sylejman Rexhepi, MD,

PhD, President of the Kosovo Rheumatology Society and member of the Croatian Rheumatology Society, was President of the Organizing Committee. The Secretary of the Organizing Committee was Ismet Bajraktari, MD, PhD, and members of the Organizing and Scientific Committee were as follows: Afrim A.Gashi, MD, PhD, Assist. Prof. Idriz Berisha, MD, PhD, Prof. Vjollca Sahatçiu-Meka,

MD, PhD, Prof. Cen Bytyqi, MD, PhD, Ali Lahu, MD, Avni Kryeziu, MD, Ismajl Blakaj, MD, Arian Brovina, MD, MSc, Assist. Mjellma Rexhepi, MD, Jehona Ismaili, MD, Arta Baftiu, MD, Bastri Durmishi, MD, Linda Jerliu, MD, MSc, Blerta Rexhepi, MD, PhD candidate, Nazmije Martinaj, MD, Fidan Berisha, MD, Valton Saiti, MD, Prof. Remzi Izairi, MD, PhD (Macedonia), and Prof. Teuta Backa, MD,

PhD (Albania). Honored members of the congress were Albanian Nobelist Ferid Murat, MD, PhD and the doyen of Croatian rheumatology Theodor Dürriegl, MD, PhD, who are both also honored members of the Kosovo Rheumatology Society.

The congress was officially opened by Prof. Sylejman Rexhepi, who greeted all the guests and expressed his gratitude and welcome to the considerable number of lecturers from other countries. The greeting letter from Theodor Dürriegl to the Kosovo Rheumatology Society was read. Brief addresses were held by the Rector of the University of Prishtina Prof. Marjan Demaj, the Minister of Health Imet Rrahmani, PhD, the Mayor of the Pristina Municipality Prof. Shpend Ahmeti, the representative of the UCCK Prof. Hilmi Dauti, PhD, who expressed his support for this important event and its role in the promotion of Kosovo and international rheumatology.

After the musical part of the program, Prof. Sylejman Rexhepi opened the first session with the presentation "Kosovo experiences in treatment of rheumatoid arthritis", giving an overview of more than 40 years of experience in the treatment of this disease, from the establishment of the Rheumatology Department in 1974 until the establishment of Rheumatology Clinic in 2012 and up to the present day. The other presenters were as follows: Prof. Remzi Izairi, MD, PhD (Macedonia) "Rheumatic diseases, classification and epidemiology"; Prof. Teuta Backa, MD, PhD on behalf of Ervin Rapushi, MD, PhD (Albania) "Safety of treatment with biological drugs in patients with systemic autoimmune diseases"; and Prof. Idriz Berisha, MD, PhD "Cardiac manifestations in rheumatoid arthritis".

The second session started with Prof. Vjollca Sahatçiu-Meka, MD, PhD "Extra-articular manifestations in rheumatoid arthritis", followed by Prof. Ergeta Ktona, MD, PhD (Albania) "Lupus nephritis: an important and prognostic factor in

systemic lupus erythematosus", Arbi Pecani, MD, PhD (Italy) "Antibodies against carbamylated proteins: a possible new biomarker for rheumatoid arthritis"; Prof. Christopher Edwards, MD, PhD (United Kingdom) "Dose optimisation of biological therapies"; Prof. Simeon Grazio, MD, PhD (Croatia) "Classification and diagnosis of axial spondyloarthritis"; Prof. Suada Mućić-Bačić, MD, PhD (Bosnia and Herzegovina) "Polymyalgia rheumatica: a case report"; Rifat Medjedović, MD (Montenegro) "Updates in pathogenesis and therapy of psoriatic arthritis"; Ali Lahu, MD (Kosovo) "Sources of infection and most frequent causes of reactive arthritis in Kosovo"; Prof. Nedima Kapidžić, MD, PhD (Bosnia and Herzegovina) "Problems in understanding and diagnosing fibromyalgia"; and Prof. Dashnor Nebija, MD, PhD (Kosovo) "Recent developments in the biological therapy of rheumatic disease".

All sessions involved questions, comments, and discussions. During the gala dinner with the professional Albanian Qerimaj Family Band, the President of the Organizing Committee awarded certificates of acknowledgment to special guests who contributed to the development of rheumatology in Kosovo, and a certificate of gratitude to Prof. Theodor Dürriegl, which was received by primarius Goran Ivanišević on his behalf.

The second day of the congress started with the presentation by Ali Lahu, MD (Kosovo) "Efficacy of intra-articular therapy to stop the pain in frozen shoulder", followed by Ervin Rapushi, MD (Albania) "The role of IL-6 in the production of immunoglobulins in patients with rheumatoid arthritis"; Ismet Bajraktari, MD, PhD (Kosovo) "Patients' knowledge about and attitude towards osteoporosis"; Goran Ivanišević, MD, MSc (Croatia) "Healthy lifestyle and natural remedies in rheumatic diseases"; Prof. Tadej Avčin, MD, PhD (Slovenia) "Early detection and differential di-

agnosis of juvenile idiopathic arthritis"; Alessandro Consolaro, MD (Italy) "Differences in disease phenotype, management, and outcomes in children with juvenile idiopathic arthritis throughout the world – analysis of 8,325 patients enrolled in the EPOCA study"; Prof. Branimir Anić, MD, PhD (Croatia) "Care for patients with lupus in Croatia"; Assist. Mjellma Rexhepi, MD, PhD candidate (Kosovo) "Still disease: a case presentation"; Arta Baftiu, MD (Kosovo) "Occurrence of gout in rheumatoid arthritis: a case report"; Linda Jerliu-Osmani, MD (Kosovo) "Case report: Takayasu arteritis"; Prof. Remzi Izairi, MD, PhD and Besim Aliu, MD (workshop, Macedonia) "Diagnosis and treatment of patients with peripheral osteoarthritis"; Pranvera Izairi, MD (Macedonia) "Gravidity and rheumatic inflammatory diseases"; Hasmije Izairi, MD (Macedonia) "Pregnancy and rheumatism"; Mire Zičishti, MD (Albania) "Diagnosis of vitamin D deficiency in osteoporotic patients and those with bone fragility"; Safa Boja-Dashevci, MD (Kosovo) "Morbus Behçet: a case report"; Xhavit Gashi, MD (Kosovo) "Osteoporotic compression fractures and vertebroplasty"; Avni Kryeziu, MD (Kosovo) "Gastric manifestations in treatment with NSAIDs"; Artur Zoto, MD (Albania) "Disease activity in patients with systemic lupus erythematosus"; Hysni Ismaili, MD, PhD (Macedonia) "Correlation between the values of C-reactive protein and LDL cholesterol in patients with rheumatoid arthritis"; Blerta Rexhepi, MD, PhD candidate (Kosovo) "Bone mineral density in patients with early-onset rheumatoid arthritis"; Bastri Durmishi, MD (Kosovo) "Adult Still disease as a rare rheumatic problem: a case report"; Lutfi Zylbeari, MD (Macedonia) "Apolipoprotein disorders in patients with rheumatoid arthritis"; Merita Emini, MD, PhD (Kosovo) "Treatment of osteoporosis due to Vitamin D deficiency: a case report

and review of literature”; and Entela Matoshi, MPharm (Kosovo) “Overview of the availability of biological targeted therapy in Kosovo”.

After completion of the sessions, interesting comments were raised

and lively discussions developed. In his closing speech, President of the Kosovo Rheumatology Society Professor Sylejman Rexhepi thanked all the lecturers and participants of the congress, as well as the Orga-

nizing Committee members and the congress sponsors, who were also awarded certificates of appreciation. The next congress will be held in November 2018.

SYLEJMAN REXHEPI

XVI. MEDITERANSKI REUMATOLOŠKI KONGRES

Sarajevo, 1. – 4. rujna 2016.

U Sarajevu u Bosni i Hercegovini održan je od 1. do 4. rujna 2016. XVI. Mediteranski reumatološki kongres. Radi se o kongresu sa znatnom tradicijom koji okuplja reumatologe iz Mediteranskog bazena, a ovaj put su bili nazočni, održali predavanja i predstavili postere stručnjaci i iz drugih zemalja. Naime, na Kongresu su bili reumatolozi iz 23 zemlje, i to redosljedom prema broju sudionika: Bosne i Hercegovine, Turske, Crne Gore, Hrvatske, Izraela, Ukrajine, Italije, Rusije, Tunisa, Irana, Srbije, Egipta, Bjelorusije, Španjolske, Grčke, Iraka, Kazahstana, Azerbajdžana, Nizozemske, Portugala, Poljske, Saudijske Arabije i Slovenije. Bio je 21 pozvani govornik i 24 pozvana predavača. Izložena su 24 postera, dok

je 14 sažetaka predstavljeno usmeno. Također, održane su tri radionice: Intraartikularna primjena natrij-hijaluronata, Znanstvene komunikacijske vještine za reumatologe i Kapilaroskopija. Jedna stručna sjednica bila je posvećena dječjoj reumatologiji.

I hrvatski reumatolozi bili su zastupljeni. Plenarna predavanja održali su ovi naši stručnjaci: prof. dr. sc. Jasminka Milas-Ahić „Uloga pretilosti u patogenezi reumatoidnog artritisa i spondiloartritisa”, prof. dr. sc. Simeon Grazio „Utjecaj pretilosti na kliničku učinkovitost bioloških lijekova”, doc. dr. sc. Mislav Radić „Hipertenzija plućne arterije povezana s bolestima vezivnog tkiva” te dr. Lea Šalomon, prof. dr. sc. Jadranka Morović-Vergles

„Metabolički sindrom kod reumatoidnog artritisa i osteoartritisa”. Predstavljani su i poster s radovima stručnjaka iz Hrvatske: Frane Grubišić, Hana Skala Kavanagh, Jelena Marunica Karšaj, Marina Nekić i Simeon Grazio „Maligna bolest u bolesnika s hipertrofičnom osteoartropatijom – retrospektivna studija provedena u tercijarnom centru” te Diana Balen, Tomislav Nemčić i Simeon Grazio „Senzomotorne vježbe kod kronične nespecifične križobolje – preliminarni rezultati”.

Mediteranski kongres bio je ponovo prigoda za stjecanje novih saznanja i razmjenu iskustava među stručnjacima Mediteranskog bazena, a ovom prigodom i šire.

SIMEON GRAZIO

XVII. LOŠINJSKA ŠKOLA – AKADEMIJA PRIRODNIH LJEKOVITIH ČINITELJA I LJEČILIŠNE MEDICINE

Veli Lošinj, 2. – 3. rujna 2016.

Dana 2. i 3. rujna 2016. održana je u Lječilištu Veli Lošinj XVII. lošinjska škola / akademija prirodnih ljekovitih činitelja i lječilišne medicine „Hrvatska. Prevencijom do zdravlja i vitalnosti”. Skup su organizirali Hrvatsko društvo za balneoklimatologiju i prirodne ljekovite činitelje HLZ-a, Odbor za zdravstveni turizam i lječilišnu medicinu AMZH i Lječilište Veli Lošinj. Predsjednica Organizacijskog odbora bila je mr. ph. Renata Žugić, ravnateljica Lječilišta Veli Lošinj, a

voditelj prim. dr. Goran Ivanišević. Skupu je nazočilo 40-ak sudionika iz Hrvatske i Švedske. Prikazan je 21 rad 35-ero autora. Radovi su unaprijed tiskani u zborniku „Hrvatska. Prevencijom do zdravlja i vitalnosti”, koji je uredio voditelj. U petak su prikazani radovi: Lidija Kosmos „Haračićeva prirodnoznanstvena istraživanja”; Goran Ivanišević „Hrvatska. Prirodni ljekoviti činitelji u prevenciji do zdravlja i vitalnosti”; Ivana Bočina “Važnost preventivne medicine za zdravlje”;

Vladis Vujnović, Jadranka Roša, Dragan Roša „Zemljino magnetsko polje sve slabije štiti od kozmičkog zračenja”, Margita Čmelić Holm „Vrtovi zdravlja kao efikasna terapija za liječenje bolesti i unapređenje zdravlja”; Renata Žugić „Novosti u Lječilištu Veli Lošinj”; Đurđica Šimičić „Zdravstveni turizam na otoku Lošinju”; Gilbert Hofmann „Mobilno zdravstvo”; Damir Gortan, Ksenija Berdnik Gortan „Zamjedbena naglušnost – prevencija i liječenje”; Damir Radišić, Gilbert

Hofmann, Mirjana Berković-Šubić „Adolescentna idiopatska skolioza”; Svjetlana Gašparović Babić, Suzana Janković, Helena Glibotić Kresina, Radojka Grbac, Sandro Kresina, Ines Lazarević Rukavina, Iva Sorta-Bilajac Turina, Albert Cattunar „Uloga Narodnog zdravstvenog lista u promociji zdravlja u Primorsko-goranskoj županiji – evaluacija zadovoljstva korisnika”; Dobrica Rončević, Albert Cattunar „Provedba preventivnih mjera radi smanjenja rizika od pojave legionarske bolesti”; Karlo Jurica, Irena Brčić Karačonji, Dario Kremer „Fenolne sastavnice i antioksidacijska svojstva lista obične planike (*Arbutus unedo* L.) s otoka Lošinja”; Jelena Ivanišević „Piramide mediteranske prehrane – od prehranbenog modela do životnog stila”; Mašenjka Katić „Prirodne mineralne vode u boci i

isticanje njihovih karakteristika”; Senka Rendulić Slivar, Oto Kraml, Robert Rendulić „Tjelesna aktivnost djelatnika službe za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Toplica Lipik”; Ljubiša Postolović „Bicikl – prijatelj zdravlja i vitalnosti”; Gilbert Hofmann, Ena Bajrić „Sportsko i terapijsko penjanje”; Marijana Dlačić „Osvrt na publikaciju *Crkve i kapele Cresko-lošinjskog arhipelaga*”; Dorian Božičević „120. obljetnica posjeta američkog astronoma Percivala Lowela Zvezdarnici Manora u Malome Lošinja”; Julijano Sokolić „Brod MARINA – osam desetljeća na moru”; Goran Ivanišević „Hrvatski balneolog i reumatolog dr. Leo Trauner (1893. – 1963.)” i Leo Trauner „Veli Lošinj – stručna mišljenja”.

Osim spomenutih u zborniku su objavljeni i radovi sudionika koji

nisu mogli doći: Darko Vlahović „*Tvornice zdravlja* u funkciji promicanja kvalitete preventivnih turističkih programa”; Ankica Senta Marić, Daniel Bačić „More, alge, rekreacija”; Jelena Ivanišević „Piramide mediteranske prehrane – od prehranbenog modela do životnog stila”.

Subotu smo proveli na otvorenom. „Haračićevim stopama” u Malome Lošinja vodila nas je profesorica Lidija Kosmos. Uslijedio je višesatni izlet brodom iz uvale Valdarke do Orjula i otoka Ilovika. Na taj smo način imali prilike uživati u prirodnim velološinjskim morskim činiteljima: čistom zraku, sunčevu zračenju, morskoj vodi, raslinju i lijepim vidicima. Skup je završio s nadom u ponovni susret u jesen 2017. godine.

GORAN IVANIŠEVIĆ

SREDNJOEUROPSKI REUMATOLOŠKI KONGRES (CECR)

Prag, 8. – 10. prosinca 2016.

U Pragu je od 8. do 10. prosinca 2016. održan 11. Srednjoeuropski reumatološki kongres (Central European Congress of Rheumatology – CECR) na kojem se hrvatska reumatologija predstavila prvi put kao punopravni član te asocijacije te je predsjednik Hrvatskoga reumatološkog društva prof. dr. sc. Branimir Anić ravnopravno sudjelovao u plenarnoj sjednici na otvaranju. Organizacija Kongresa je takva da reumatološko društvo iz svake od zemalja, članica udruge organizira po jednu temu. HRD organizirao je sekciju „Cardiovascular manifestations of rheumatic diseases” koju su vodili prof. dr. sc. Jadranka Morović-Vergles i prof. dr. sc. Branimir Anić. CECR se organizira svake druge godine u jednoj od zemalja-osnivačica: Austriji, Češkoj Republici, Mađarskoj, Poljskoj, Slovačkoj i Sloveniji, a sad im se pridružila i Hrvatska.

U rujnu 2014. godine na Mađarskome reumatološkom kongresu prof. dr. sc. Dušanka Martinović-Kaliterna i prof. dr. sc. Jadranka

Morović-Vergles, koje su bile pozvani predavači, u razgovoru s domaćinima, posebice prof. dr. sc. Laszlo Czirjakom, dotaknule su temu priključenja Hrvatske CECR-u, kamo i povijesno pripada. Nakon povratka u Hrvatsku zaslugom prof. Martinović-Kaliterne i doc. dr. sc. Mislava Radića i uz suglasnost Upravnog odbora HRD-a i tadašnje predsjednice prof. dr. sc. Đurđice Babić-Naglić krajem te godine i ostvareno. U prosincu 2014. na CECR-u u Beču kojemu je nazočila prof. Martinović-Kaliterna Hrvatska je postala članica CECR-a, čime je ostvarena mogućnost posebice za mlađe reumatologe da prezentiraju svoja istraživanja i radove te da sudjeluju u međunarodnim istraživanjima. Tijekom proljeća 2016. godine je predsjednik HRD-a usuglasio prijedlog programa hrvatske sekcije s ostalim organizatorima kongresa.

Tijekom ovoga 11. CECR-a, u sekciji „Cardiovascular manifestations of rheumatic diseases” pozvana predavanja iz RH imali su dr. sc.

Lea Šalamon (KB Dubrava) „Differences in the prevalence of arterial hypertension and metabolic syndrome in patients with rheumatoid arthritis and patients with osteoarthritis: the results of our study” i doc. dr. sc. Daniela Marasović-Krstulović (KBC Split) „Association between anti-cyclic citrullinated peptide antibodies and myocardial involvement in patients with active rheumatoid arthritis”, a usmenu prezentaciju dr. sc. Joško Mitrović (KB Dubrava) „Ambulatory arterial stiffness index and carotid intima-media thickness in hypertensive rheumatoid patients: experience in our center”.

U ovoj sekciji pozvano predavanje imao je i Istok Holc (KBC Maribor, Slovenija), a usmene prezentacije Cecilia Varju (Pečuh, Mađarska) i M. Shubertova (Sveučilište Palacky u Olomoucu, Češka Republika).

Usmenu prezentaciju na CECR-u imalo je još troje naših kolega iz Hrvatske: doc. dr. sc. Mislav Radić (KBC Split) „Eradication of *Helicobacter pylori* reduces disease seve-

rity and activity in systemic sclerosis patients”, u sekciji „Sistemska skleroza”, dr. sc. Ana Gudelj Gračanin (KB Dubrava) „Neoplasma in rheumatoid arthritis patients – our experience” u sekciji „Malignancy and rheumatic diseases, Epidemiology”, dok je u sekciji „Young rheumatologists from CECR countries” dr. sc. Ivan Pađen (KBC Zagreb) održao predavanje „Cardiovascular damage in deceased patients with systemic lupus erythematosus”. U posterskoj sekciji imali smo dva

postera, i to „Intermetatarsal bursitis as manifestation of rheumatoid arthritis – case presentation” autorâ Mirne Reihl, Miroslava Mayera i Branimira Anića iz KBC-a Zagreb i „Referral of early arthritis patients to rheumatology Clinic – a model developed in a Croatian tertiary centre” Krešimira Rukavine, Ivana Pađena, Mislava Cerovca, Miroslava Mayera i Branimira Anića iz KBC-a Zagreb. Potonji je nagrađen trećom nagradom kongresnog ocjenjivačkog suda. Za spomenuti je da

je prof. dr. sc. Branimir Anić su-predsjedavao slovenskoj sekciji o antifosfolipidnom sindromu.

Izlaganja naših kolega kojima su prikazana istraživanja provedena u posljednjih nekoliko godina u našoj zemlji bila su odlična. Lijepo smo se predstavili u Pragu, a predsjednik HRD-a prof. dr. sc. Branimir Anić sa zadovoljstvom je prihvatio prijedlog panela da se sljedeći CECR, za dvije godine, održi u Zagrebu.

JADRANKA MOROVIĆ-VERGLES

XI. TRADICIONALNI STRUČNI SKUP O BIOLOŠKIM LIJEKOVIMA Zagreb, 26. studenoga 2016.

U Zagrebu je 26. 11. 2016. održan XI. tradicionalni stručni skup o biološkim lijekovima, koji četvrtu godinu zaredom organizira tvrtka Pfizer, a prethodno ga je organizirala tvrtka Pharmaswiss. Vrijednost je ovog skupa da su uvijek obuhvaćene raznolike, zanimljive i relevantne teme za svakodnevnu kliničku praksu. Moderatori simpozija bili su prof. dr. sc. Jadranka Morović-Vergles (KB Dubrava) i prof. dr. sc. Simeon Grazio (KBC Sestre milosrdnice). Skupu je nazočilo osamdesetak reumatologa, pedijatar i dermatologa. Predavanja prvog bloka bila su ova: doc. dr. sc. Nadica Laktašić-Žerjavić (KBC Za-

greb) „Utjecaj prehrane, stila života i drugih okolišnih čimbenika na pojavnost reumatoidnog artritisa”, prof. dr. sc. Marija Glasnović (KBC Osijek) „Rana dijagnoza psorijatičnog artritisa”, prof. dr. sc. Srđan Novak (KBC Rijeka) „Racionalna primjena biološke terapije”, doc. dr. sc. Tatjana Kehler (Thalassotherapy, Opatija) „Biosimilari”, doc. dr. sc. Miroslav Mayer (KBC Zagreb) „Strategija prekida biološke terapije u RA”, doc. dr. sc. Višnja Prus (KBC Osijek) „Je li nuspojava razlog za prekid biološke terapije?”, doc. dr. sc. Mislav Radić (KBC Split) „Cijep-ljenja”. Potom su, uz uvodnu riječ prof. Grazija, uslijedile prezentacije

o novostima s ovogodišnjeg sastanka Američkoga reumatološkog društva (Washington D.C., 12. – 16. 11. 2016.), a održali su ih: prof. dr. sc. Miroslav Harjaček (KBC Sestre milosrdnice), prof. dr. sc. Marija Jelušić-Dražić (KBC Zagreb), doc. dr. sc. Porin Perić (KBC Zagreb), prim. dr. Mirna Sentić (KBC Zagreb) i doc. dr. sc. Daniela Marasović Krstulović (KBC Split). Na kraju je prof. dr. sc. Dušanka Martinović-Kaliterna (KBC Split) održala prigodno predavanje *Kroz vrijeme*. Nakon završne riječi moderatora uslijedilo je ugodno druženje.

SIMEON GRAZIO

OKRUGLI STOL – POZNATO, MANJE POZNATO I NOVO U 2017. Zagreb, 3. prosinca 2016.

U Zagrebu je 3. 12. 2016. održan okrugli stol „Poznato, manje poznato i novo u 2017.”, na kojem su se okupili hrvatski stručnjaci iz područja reumatologije. Skup je organizirala tvrtka Roche, a moderator je bila prof. dr. sc. Dušanka Martinović-Kaliterna (KBC Split). Predavanja su bila ova: doc. dr. sc. Tatjana Kehler (Thalassotherapy, Opatija) „Biološka monoterapija, tocilizumab, rezultati studije TOZURA”, prof. dr. sc. Simeon

Grazio (KBC Sestre milosrdnice) „Usporedba učinkovitosti i sigurnosti primjene bioloških lijekova u liječenju reumatoidnog artritisa”, prof. dr. sc. Srđan Novak (KBC Rijeka) „Prikaz rezultata studije ENTRACTE”, doc. dr. sc. Višnja Prus (KBC Osijek) „Učinak biološke i nebiološke terapije na anemiju kod bolesnika s RA”, prof. dr. sc. Branimir Anić (KBC Zagreb) „Prijave nuspojava na biološke lijekove”, prof. dr. sc. Miroslav Harja-

ček (KBC Sestre milosrdnice) „Tocilizumab u liječenju poliartikularnog JIA”, prof. dr. sc. Jadranka Morović-Vergles (KB Dubrava) „Nove smjernice za liječenje vaskulitisa”, prof. dr. sc. Marija Jelušić-Dražić (KBC Zagreb) „Liječenje vaskulitisa u djece”, prof. dr. sc. Dušanka Martinović-Kaliterna (KBC Split) „U susret edukacijskom tečaju EUSTAR”. Uslijedila je plodna rasprava.

SIMEON GRAZIO